

Karolina Czerwionka

ORCID: 0000-0003-3713-112X
Uniwersytet w Białymstoku

WIZERUNEK SAMOTNEJ MATKI OBECNY W POLSKICH MEDIACH

IMAGE OF A SINGLE MOTHER PRESENT IN POLISH MEDIA

| Abstrakt

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, w jaki sposób samotne matki są przedstawiane w polskich mediach. Poruszane kwestie mają dać odpowiedź na to, czy przedstawiony wizerunek jest pozytywny, czy negatywny. Istotną kwestią jest obecność stereotypów dotyczących omawianej grupy. Szczególnie ważne jest to, czy stereotypy te są przedstawiane w badanych źródłach i do jakich kwestii się odnoszą, jakie problemy poruszają. Głównym celem jest przedstawienie danego problemu występującego w globalnej sieci – Internecie. Sieć internetowa jest jednym z najbardziej popularnych źródeł obcowania z kulturą globalną i masową.

• Słowa kluczowe: samotna matka, samotne macierzyństwo, stereotyp, sieć globalna, kultura masowa, Internet.

| Abstract

The purpose of this article is to show how single mothers are portrayed in the Polish media. The issues raised are to give an answer as to whether the presented image is positive or negative. The presence of stereotypes of the discussed group is an important issue. It is particularly important whether these stereotypes are presented in the sources studied and what issues they refer to, what problems they

raise. The main goal is to present a given problem occurring in the global internet network. The Internet is one of the most popular sources of communicating with global and mass culture.

- Keywords: single mother, single motherhood, stereotype, global network, mass culture, Internet.

| Wprowadzenie

W społeczeństwie polskim jest obecny i popularny negatywny stereotyp dotyczący grupy samotnych matek. Dzięki szybkiemu rozwojowi mediów, który obserwuje się w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat, rozpowszechnienie jego jest dużo łatwiejsze i dociera do niemal całego społeczeństwa. Dużą rolę odgrywają w tym wypadku telewizja i Internet. Umożliwiają szybki i łatwy odbiór informacji każdej osobie. Warunkiem jest podłączenie się do sieci telewizyjnej i/lub internetowej. Szczególną rolę w obecnych czasach pełni globalna sieć internetowa, która jest najbardziej popularnym źródłem obcowania z kulturą globalną i masową. Zawarte w niej treści są powszechnie dostępne i trafiają do wszystkich internautów – tworzą kulturę popularną skierowaną do szerokiej rzeszy odbiorców. W Internecie znaleźć można wiele źródeł poruszających problem samotnego macierzyństwa. Wpisanie w wyszukiwarkę hasła „samotna matka” prowadzi do stron: mjakmama24.pl, mamotoja.pl, poradnikzdrowie.pl, parenting.pl. W artykułach znajdujących się na niniejszych portalach, w komunikacji na badanych forach, pokazane są stereotypy dotyczące grupy samotnych matek. W analizowanych wpisach tłumaczone są nieścisłości i nieaktualności związane z wizerunkiem utrwalonym w stereotypie.

| Problem samotnego macierzyństwa

Samotne matki należą do grupy badanej cechującej się posiadaniem dziecka i jednoczesnym brakiem partnera (ojca dziecka). Omawiając sytuację samot-

nych matek, należy dokonać rozróżnienia na samotność losową oraz zamierzoną – z wyboru. Samotność losowa wynika z przyczyn, na które jednostka nie ma wpływu, np. śmierć, wypadek itp. Samotność z wyboru to podjęta przez jednostkę decyzja o odejściu od partnera. Ważnym aspektem jest również fakt zaplanowania życia w taki sposób, w którym nie widzi potrzeby angażowania w nie innej osoby (Beisert 2000).

Pojęcie „samotna matka” jest nacechowane negatywnie. Kobiety samotnie wychowujące dziecko można zaliczyć do rodzin niekompletnych lub zdekompletowanych (Szymanowska 2000: 58). Aby lepiej zrozumieć problem, należy dokonać podziału na „samotne matki” i „kobiety samotnie wychowujące dziecko”. Pierwsze należy zdefiniować jako porzucone przez partnera i rodzinę. Najczęściej będą one umieszczone w domach samotnej matki lub korzystające z pomocy specjalnych placówek. Określenie „samotna matka” wyrażać powinno utrwalony w społeczeństwie stereotyp kobiety: niezaradnej, porzuconej, nieszczęśliwej, pozbawionej pomocy najbliższych. Innym typem są kobiety, które mimo faktu samotnego wychowywania dziecka pozostają w bliskich kontaktach z najbliższymi. W niektórych przypadkach kobiety te mogą liczyć na pomoc ojca. Cechują je: samodzielność, zaradność, satysfakcja z życia, wszechstronność. Ten wizerunek samotnej matki będzie wyłamywał się z objęć stereotypu i tworzył nowy – „Nowej Samotnej Matki”. Nowo powstałe określenie ma charakter pozytywny, przez co jest znacznie mniej obciążone nieszczęściem oraz stygmatyzacją. Kobiety te są „rewolucją” we wpojonym w świadomości społecznej wizerunku samotnych matek. Dzięki nim sytuacja, w której się znajdują, staje się społecznie akceptowana.

| Samotne macierzyństwo w ujęciu socjologicznym

Mimo podobieństw należy pamiętać, że jest wiele cech, które różnią kobiety należące do grupy samotnych matek. Powinno się dokonać kategoryzacji pod kątem wykształcenia, pochodzenia, miejsca zamieszkania i wieku. Istotne jest również to, czy samotne wychowywanie dziecka wynika z przyczyn losowych, czy jest własnym wyborem, bądź zostało im narzucone (Lalak

i Pilch 1999: 237). Patrzenie na kobiety z tej grupy przez taki sam pryzmat byłoby zabiegiem dyskredytującym i krzywdzącym, a przede wszystkim niesprawiedliwym i powierzchownym. Sytuacje schematycznego postrzegania badanej grupy wynikają z niechęci i negatywnego nastawienia do grup obcych (Aronson 2000: 549; Wagner 2012). Ponadto należy wziąć pod uwagę możliwość roli, jaką odgrywa strach przed dzieleniem losu z kobietami z tej grupy. W świadomości niektórych Polaków samotne macierzyństwo jest czymś negatywnym, a kobiety z tej grupy są krytykowane i oceniane surowo.

Istotne jest funkcjonowanie samotnych matek w sieciach społecznych. Przede wszystkim zarysowują się nierówności względem innych ludzi. Powoduje to osłabienie integracji z samotnymi matkami, które potrzebują poświęcenia im czasu, pomocy i wsparcia. Ponadto w tym przypadku pomoc kojarzona jest z poniesieniem kosztów przez członków sieci. Taka sytuacja spowodowana jest niemożnością odwzajemnienia się przez kobiety należące do grupy samotnych matek. Wpływa to w sposób destrukcyjny na dawne więzi społeczne. Ulegają one osłabieniu lub całkowitemu zniszczeniu. W konsekwencji może to prowadzić do całkowitego osamotnienia.

Sytuacja życiowa samotnych matek wymaga poświęcenia dużej ilości czasu, energii i dyspozycyjności. Uniemożliwione jest im funkcjonowanie w sposób, w jaki funkcjonują jednostki z najbliższego otoczenia. Pogodzenie godzin pracy zawodowej z godzinami pracy żłobków czy przedszkoli bywa trudne. Wynajęcie opiekunki jest wydatkiem, na który nie zawsze mogą sobie pozwolić. Istotne staje się również, aby w pracy akceptowane były częste zwolnienia, np. z powodu choroby dziecka. Potrzeby finansowe rodziny tworzonej przez matkę i dziecko (dzieci) są wyższe niż w rodzinie tworzonej przez parę rodziców zdolnych do podjęcia pracy i utrzymania gospodarstwa domowego.

| Typologia samotnych matek

Mówiąc o typach samotnych matek, należy wziąć pod uwagę znaczenie losowości wydarzeń w ich biografii. Chodzi o wydarzenia, na które jednostka nie ma wpływu lub ich nie kontroluje. Te zdarzenia to: śmierć partnera, gwałt

lub porzucenie. Wśród tego typu samotnych matek zazwyczaj spotyka się młode kobiety (Raclaw i Trawkowska 2013: 43). Charakterystyczne jest dla nich niskie wykształcenie (zasadnicze zawodowe) oraz fakt nieposiadania doświadczenia zawodowego i kwalifikacji. Dotyczy to kobiet bezrobotnych lub podejmujących okresowe prace, często w szarej strefie. W biografii tej grupy kobiet zazwyczaj spotyka się różne formy patologii rodzinnej. Same wielokrotnie wywodzą się z rodziny, w której z pokolenia na pokolenie panuje tendencja samotnego wychowywania potomstwa. Należy podkreślić fakt, że ich sytuacja życiowa nie jest stabilna – w kwestii zakorzenienia w strukturze rodziny macierzystej oraz w kwestii materialnej. Kobiety te nie są w stałym związku, co potęguje brak stabilności emocjonalnej (tamże).

Bywa często, że ciąża wynika z lekkomyślności, braku poczucia odpowiedzialności oraz braku przygotowania do podjęcia życia seksualnego dwojga młodych ludzi (Kawula 2007: 100-102; Przybysz-Zaremba 2013: 43). Sytuacja ta jest zazwyczaj niepożądana przez obie strony. Jeśli występuje nacisk ze strony rodziny, nie można prognozować, że zawarte w takiej okoliczności małżeństwo będzie trwałe i szczęśliwe. Wątpliwe jest też, by dziecko miało odpowiednie warunki wychowawcze i możliwość rozwoju. Wynika to również z faktu, że zarówno matka, jak i ojciec, nie są przygotowani do pełnienia ról małżeńskich. Dodatkowo zazwyczaj dotyczą ich trudności finansowe oraz bytowe (Raclaw i Trawkowska 2013: 43).

Brak doświadczenia zawodowego, odpowiednich kwalifikacji oraz wykształcenia skutkuje tym, że samotne matki są zmuszone do korzystania ze świadczeń oferowanych przez ośrodki pomocy społecznej. W szczególnie trudnej sytuacji są nastoletnie samotne matki, które mają znacznie bardziej utrudniony start w dorosłe życie. Istnieje duże ryzyko, że negatywne wzorce i strategie życiowe będą przez nie powielane (Potoczna i Warzywoda-Kruszyńska 2009: 61). Kobiety z tej grupy charakteryzuje zazwyczaj bierność, przejawiająca się unikaniem działania, podejmowania decyzji w stosunku do własnych problemów.

W dzisiejszych czasach duże znaczenie ma wybór własny w decyzji bycia samotną matką. Należy wziąć pod uwagę, że pozycja kobiet stanowczo się zmieniła. Są w stanie same prowadzić gospodarstwo domowe i podejmować

pracę, która jest źródłem utrzymania domostwa i rodziny. Mówiąc o wyborze własnym, powinno się rozróżnić następujące warianty: odejście od partnera, decyzja o samotnym wychowywaniu dziecka (Przybysz-Zaremba 2016: 55). Ten rodzaj samotnej matki określane jest przez nie same jako „matki samodzielne”. Kobiety te posiadają już pewnie doświadczenie zawodowe i są aktywne na rynku pracy. Są mieszkankami miast, zazwyczaj w średnim wieku (Raclaw i Trawkowska 2013: 42). Posiadają relatywnie dobre warunki bytowe, stabilne zarobki i zdobyte już wykształcenie. Podjęta przez nie decyzja jest wyborem i spełnieniem ich woli.

Innym przypadkiem samotności kobiety z dzieckiem jest owdowienie lub rozwód. Nie decydują się na ponowne wejście w związek (formalny lub nie) i z własnej woli decydują się na samotność. Posiadają jedno lub dwoje dzieci z poprzedniego związku (rzadko więcej). W tym wypadku na sytuację majątkową rodziny wpływa zgromadzony majątek w czasie trwania związku. Ich sytuacja materialna i warunki bytowe zazwyczaj są dobre (tamże). Rodziny takie tworzone przez samotną matkę i dziecko (dzieci), są zazwyczaj nastawione na kontakt i współpracę z bliskimi. Cechują się elastycznością, innowacją, są zdolne do zmiany.

| Stereotypizacja grupy samotnych matek

Chcąc zrozumieć problem stereotypizacji grupy tworzonej przez samotne matki, należy wpisać w wyszukiwarkę Google hasło: „samotna matka”. Wśród pierwszych wyników ukazują się portale poruszające tematykę pomocy ze strony państwa, skierowaną do grupy samotnych matek (na co może liczyć, dodatek itp.). Wśród wyświetlonych tytułów pojawiają się też inne – dotyczące poszukiwania partnera i problemów z jego znalezieniem, które spowodowane są ich sytuacją – samotnego wychowywania dziecka. Nieco inne wyniki znajdują się pod hasłem: „samotne macierzyństwo”. Dodatkowo przeanalizować należy artykuły do haseł: „samotna matka stereotyp” i „samotne macierzyństwo stereotyp”. Wyszukiwarka Google po wpisaniu hasła: „samotna matka” – wyszukuje 9,4 mln wyników; „samotne macierzyństwo” – wy-

szukuje 416 tys. wyników; „samotna matka stereotyp” – wyszukuje 337 tys. wyników; „samotne macierzyństwo stereotyp” – wyszukuje 66,1 tys. wyników. Przedstawione wartości liczbowe niniejszych wyszukiwań mogą świadczyć o problemie, jakim jest jednostkowe podejście do problemu samotnego macierzyństwa. Powyższe dane sugerują uprzedzenie społeczeństwa wobec omawianej grupy oraz nakładanie na kobiety samotnie wychowujące dziecko – piętna. Traktowanie ich sytuacji jako jednostkowej, nie jako zbiorczej (dotykającej pewnej części populacji kobiet – matek – według danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku, samotne matki z dziećmi stanowiły 20% ogółu rodzin; według badań GUS z 2014 roku, 20% dzieci poniżej 17 roku życia wychowują same matki), świadczyć może o wykluczeniu ich ze społeczeństwa bądź też zainteresowaniu problemem i utożsamianiem się z nim.

| Cel badania, dane i metodologia

Celem niniejszego badania jest zgłębienie problematyki wizerunku samotnej matki obecnym w największym medium dzisiejszych czasów – Internecie. Zbadane zostaną strony internetowe wyświetlane po wpisaniu w wyszukiwarce Google następujących haseł: „samotna matka”, „samotna matka stereotyp”, „samotne macierzyństwo” oraz „samotne macierzyństwo stereotyp”. Do celów badania zastosowano dobór celowy (pierwsze artykuły, które znajdują się na liście wyszukiwań z pominięciem dokumentów tekstowych), warstwowy. Analiza jakościowa treści artykułów zamieszczonych na portalach: poradnikzdrowie.pl, mamotoja.pl, parenting.pl, mjakmama24.pl. Artykuły zostały przeanalizowane pod kątem częstości występowania i rodzaju stereotypów zamieszczanych na badanych stronach internetowych, odnośnie do grupy samotnych matek.

| Samotna matka jako osoba nieszczęśliwa

Portal poradnikzdrowie.pl zamieścił artykuł pod tytułem: *Samotne macierzyństwo – dowód kobiecej niezależności i prawa do decydowania o swoim życiu*. Po-

wyższy tytuł pozytywnie określa samotne macierzyństwo oraz zdecydowanie staje w opozycji do panującego stereotypu. Może to świadczyć o nieprawidłowości przyjętej hipotezy. Ponadto niniejszy cytat również poddaje hipotezę o nieszczęśliwej samotnej matce pod wątpliwość: „Bycie samotną mamą to nie tylko zalety wynikające z cech charakteru, które kształtuje trudna sytuacja. To również zalety często lepszego, bo spokojnego i bezpiecznego życia. Ten atut dotyczy tych matek, które dla dobra swojego i dzieci postanowiły odejść od swoich partnerów. Z jednej strony same skazały się na samotne rodzicielstwo, ale z drugiej, dały sobie ogromną szansę na lepsze życie. Tak trudna decyzja jest często po prostu jedyną rozsądną rzeczą, jaką można zrobić, by zapewnić sobie szczęście” (mjakmama24.pl).

| Samotna matka jako osoba niezaradna

Czy można zakładać, że bycie samotną matką oznacza niezaradność? Fragment artykułu z portalu *Mamo to ja* zdecydowanie podważa założenie przyjęte w hipotezie: „*Ja bym nie dała rady być samotną mamą!*” (tytuł podrozdziału) – Agnieszka, samotna od samego początku macierzyństwa (mąż odszedł, kiedy była w ciąży) irytuje się, kiedy słyszy takie zdania padające z ust innych kobiet. A – jak przyznaje – słyszy je bardzo często. – Każda matka dałaby radę i zrobiłaby to dla swojego dziecka – przekonuje. – Nie ma wyjścia. Po prostu idziesz do przodu. To życie” (mamotoja.pl).

| Samotna matka jako osoba niespełniona

Na portalu *Mamo to ja* zamieszczony artykuł zawiera następujący fragment dotyczący niespełnienia samotnych matek: „Samotna mama też może być spokojna i spełniona – przekonuje Agnieszka. – Mam w Internecie grupę wsparcia na forum dla innych samotnych mam i naprawdę nie ma tam samych cierpiętnic. Jasne, niektóre z nas tęsknią za miłością, niektórym jest trudniej niż innym, każda z nas miewa gorsze dni, ale też najnormalniej w świecie

cieszymy się z fajnych rzeczy, które spotykają nas lub nasze dzieci. Agnieszka twierdzi, że samotne matki bardzo stawiają na rozwój osobisty: – Doksztalcamy się, czytamy ważne książki i bierzemy udział w warsztatach, bo wiemy, że musimy się starać bardziej, żeby być naprawdę mądrymi i dobrymi rodzicami dla naszych dzieci – tłumaczy” (mamotoja.pl). Cytowany fragment świadczy o tym, że prawdziwość założenia przyjętego w hipotezie zostaje poddana pod wątpliwość.

| Samotna matka jako osoba szukająca partnera

W sytuacji, kiedy kobieta zostaje sama z dzieckiem, oczywiście wydaje się to, że prędzej czy później będzie ona szukała partnera. Okazuje się, że wypowiedzi we wpisach świadczą o tym, iż trudne doświadczenia mogą zniechęcać te kobiety do ponownego wejścia w związek. „Samotne matki to najczęściej kobiety z historią nieudanych związków, nie spieszy im się do powtórki. Najczęściej podkreślają, że wolą wychowywać dziecko samodzielnie, niż zaryzykować kolejny nieudany związek. Zazwyczaj są ostrożne i nieufne” (mamotoja.pl). Cytowany fragment artykułu nie potwierdza założenia przyjętego w hipotezie.

| Na badanych portalach często obecny jest wizerunek samotnej matki jako osoby będącej w ciężkiej sytuacji ekonomicznej

Rodzina, na której czele stoi samotna matka bez wątpienia w dużo większym stopniu zagrożona jest problemami finansowymi niż rodzina, na której utrzymanie pracuje dwoje dorosłych ludzi. „Jednymi z najczęstszych przeszkód w drodze do szczęścia stają się pieniądze, a raczej ich brak. Nie ukrywajmy, dziecko jest inwestycją i jego wychowywanie nie może się obejść bez pieniędzy. Trudności finansowe to jedna z tych rzeczy, z którymi musi się zmierzyć samotna mama. Nagle ona jedna musi zapewnić byt swojemu dziecku i zaspokoić jego podstawowe potrzeby” (mjakmama24.pl). Wobec powyższego hipoteza ta jest prawdziwa.

| Samotna matka jako osoba wykluczona przez społeczeństwo

Problem wykluczenia społecznego jest jednym z głównych problemów, z jakimi spotykają się samotne matki. Wpis na portalu *Poradnik zdrowie* dowodzi, że rodzina samotnej matki i dziecka staje się społecznie akceptowalna: „Stereotyp piętnowanej przez otoczenie kobiety samotnie wychowującej dziecko, powoli odchodzi w niepamięć. Zmiany obyczajowe sprawiły, że model rodziny 1+1 staje się coraz bardziej rozpowszechniony. (...) Samotna matka już nie szkodzi, nie gorszy, nie prowokuje potępienia. Przeciwnie, to godny naśladowania wzór heroicznej odwagi i siły. W powszechnym rozumieniu samotne macierzyństwo nie jest wykroczeniem przeciwko ogólnie akceptowanej normie, ale wyrazem kobiecej niezależności, prawa do decydowania o sobie i do samodzielnego wychowania dziecka” (*poradnik zdrowie.pl*). Cytowany fragment dowodzi, że prawdziwość powyższej hipotezy należy poddać pod wątpliwość.

| Na badanych portalach często mowa jest o odstępstwach dzieci wychowywanych przez samą matkę

Czy można zakładać, że dziecko wychowujące się bez ojca ma problemy i odstaje od reszty? Odpowiedź na to pytanie niesie fragment artykułu z portalu *Parenting*: „Wiele badań dowodzi, że nie ma różnic psychologicznych między dziećmi z pełnych rodzin a dziećmi wychowywanymi przez jednego z rodziców. Maluchy z pełnych rodzin, w których jednak panuje chaos, awantury i bezustanne kłótnie, mogą prezentować więcej zaburzeń emocjonalno-społecznych niż dzieci z rodzin niepełnych. Chodzi bowiem o jakość i stabilność relacji w rodzinie, a nie o ich ilość. (...) trudności dzieci w nauce, niskie poczucie własnej wartości, nerwice, kłopoty ze startem w dorosłe życie. Dane naukowe są niejednoznaczne, jeśli chodzi o skutki samotnego rodzicielstwa, niemniej jednak idealne rozwiązanie to wychowywanie dziecka przez oboje rodziców, w pełnej, stabilnej, szczęśliwej i kochającej się rodzinie” (*parenting.pl*).

| Dyskusja

Czy można mówić, że samotne matki są nieszczęśliwe? Cechują je nerwowość i poczucie przeciążenia (Tyszkowa 1991). Bywa, że kobiety z tej grupy i ich dzieci dotyka problem bezdomności. Pomocą w takim przypadku są domy samotnej matki, które zapewniają schronienie i zapewnienie podstawowych potrzeb. W takim wypadku więzy z rodziną zostają zerwane, a powrót do domu jest ryzykowny ze względu na występujące w rodzinach różne rodzaje patologii (Przybysz-Zaremba 2016: 56). Ponadto sytuacja, w której się znajdują, powoduje, że kontakty z rodziną ulegają pogorszeniu i ograniczeniu. Spowodowane jest to albo wycofaniem się kobiet samotnie wychowujących dziecko, albo niechęcią ze strony społeczeństwa (Marek-Zborowska 2018: 38). Kobiety należące do badanej grupy są przemęczone, mają problemy zdrowotne i emocjonalne. Nie mają perspektyw rozwoju, a tym samym nie mogą planować przyszłego życia. To z kolei oznacza, brak zdolności do podejmowania zadań społecznie pożądanych (Adamczuk 1988: 26).

Według Barbary Marek-Zborowskiej niezaradność kobiet samotnie wychowujących dzieci wynika z faktu niskiej aktywności zawodowej. Mają problemy ze swobodnym dotarciem do rynku pracy, przez co zatrudniane są zazwyczaj w mniej prestiżowych i tym samym, słabiej opłacanych zawodach. Niesie to za sobą ryzyko, że w świadomości ich dzieci zostanie utrwalony wizerunek matki niezaradnej życiowo. Ponadto, w ich świadomości matka będzie odpowiedzialna za dotykającą je deprivację materialną, społeczną i psychiczną (Marek-Zborowska 2018: 33). Z jednej strony, podjęcie pracy może skutkować brakiem czasu dla dzieci. W konsekwencji tego zaniedbane będą ich zainteresowania, potrzeby, doświadczenia i możliwości działania (Przybysz-Zaremba 2016: 57). Z drugiej strony, Mikołaj Gębka pisze, iż „coraz częściej przejmują one funkcje przypisywane mężczyznom. Są opiekunkami, powierniczkami dzieci, w ich rękach spoczywa władza w rodzinie” (Gębka 2007: 92).

Niespełnienie samotnej matki może wynikać z problemów na rynku pracy. Konieczność przejścia obowiązków obojga rodziców doprowadza do potrzeby skupienia się wyłącznie na rodzinie. Kobiety pracujące są bardziej

zadowolone z życia, są optymistkami, mają więcej ról, tym samym więcej tożsamości. Samotne matki mające problem ze znalezieniem i utrzymaniem pracy oraz pogodzenia tego z opieką nad potomstwem, niejako skazane są na obniżoną samoocenę, obniżenie nastrojów, żyją we frustracji powodowanej poczuciem braku przyszłości (Marek-Zborowska 2016).

Omawiając kwestię poszukiwania partnera przez samotne matki, należy przyjrzeć się wynikom badań Antoniego Rajkiewicza. Według nich pięciu na sześciu rozwiedzionych mężczyzn wchodzi w kolejne związki małżeńskie, przejmując rolę rodzica wobec nieswoich dzieci, natomiast u kobiet trzy na cztery. Stwierdzone również zostało, że kobiety z dziećmi znacznie częściej wychodzą za mąż niż kobiety bezdzietne (Przybysz-Zaremba 2016).

Katarzyna Wałęcka-Matyja przedstawiła pogląd głoszący, iż sytuacja ekonomiczna i mieszkaniowa rodzin samotnych matek jest gorsza od rodzin samotnych ojców (Wałęcka-Matyja 2014: 263). Tłumaczy to fakt, że mężczyźni po zakończeniu związku małżeńskiego znacznie łatwiej koncentrują się na nowych aktywnościach, np. na pracy.

Wykluczenie społeczne kobiet samotnie wychowujących dziecko przejawia się wyraźnie na rynku pracy. Warunki pracy oraz ich status zawodowy powodują nierówności w równym traktowaniu kobiet i mężczyzn. Może to prowadzić do dyskryminujących kobiety płac i problemów związanych z awansem zawodowym (Przybysz-Zaremba 2016). Należy pamiętać, że samotne matki i ich dzieci stają się jedną z najbardziej dynamicznych typów rodzin. Nie są już spychane na margines, wręcz przeciwnie, zjawisko to zaczyna być powszechne (Wolska-Długosz 2016: 58).

Według Marii Tyszkowej, dzieci wychowywane przez samotne matki cechuje wysoka pobudliwość, podejrzliwość, wrogie nastawienie do innych, brak ufności, wzmożona lękliwość (Tyszkowa 1991). Nieobecność ojca skutkuje nieprawidłową socjalizacją dziecka. Jego rolą jest nauka dyscypliny i posłuszeństwa. U dzieci wychowujących się bez ojca mogą występować zachowania agresywne oraz poczucie bezkarności (A. Siudem i I. Siudem 2008: 29). Brak poświęcania uwagi zainteresowaniom, potrzebom i możliwościom działania dzieci, skutkuje trudnościami w nauce i porażkami, co jest oznaką niedostosowania społecznego jednostki (Przybysz-Zaremba 2016: 57).

| Podsumowanie

Przeprowadzone badanie pomogło ukazać problem stereotypizacji grupy tworzonej przez samotne matki. Badane wypowiedzi świadczą o tym, jak samotne matki mogą odbierać niniejsze stereotypy. Na tej podstawie można stwierdzić, w jakim stopniu są one aktualne i obecne w ich życiu. Przeanalizowane fragmenty artykułów ukazują, że większość przyjętych do celów badania hipotez nie zostaje potwierdzona. Świadczy to o tym, że grupa samotnych matek jest dosyć mocno zróżnicowana, dlatego zabieg stereotypizacji samotnych matek może nieść jeszcze bardziej negatywne skutki. Trzeba jednak pamiętać, że nie należy wyników tego badania odnosić do całej populacji samotnych matek w naszym kraju. To, jak bardzo wpisują się w panujące stereotypy, zależy od ich cech charakteru, wykształcenia, wieku, miejsca zamieszkania itp. Podkreślenia wymaga fakt, że mimo podobieństwa sytuacji, w jakiej się znalazły, grupa ta jest zróżnicowana. Mamy do czynienia z kilkoma podgrupami samotnych matek, np. młode kobiety samotnie wychowujące dziecko, zamieszkujące domy samotnej matki i dojrzałe kobiety sukcesu, u których samotne wychowywanie dziecka wynika z ich indywidualnej decyzji.

| BIBLIOGRAFIA

1. Adamczuk E., (1998), *Wychowanie dzieci w rodzinach samotnych matek*, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
2. Aronson E., (2000), *Człowiek istota społeczna*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
3. Beisert M., (2000), *Rozwód. Proces radzenia sobie z kryzysem*, Poznań, Wydawnictwo Huamania.
4. Budrowska B., (2000), *Macierzyństwo jako punkt zwrotny w życiu kobiety*, Wrocław, Funna.
5. Gębka M., (2007), *Ojciec jako rodziciel*, „Roczniki Socjologii Rodziny”, T. XVIII.
6. Kawula S., (2007), *Kształty rodziny współczesnej. Szkice familiologiczne*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.

7. Krakowiak D., (2007), *Samotne macierzyństwo – dowód kobiecej niezależności i prawa do decydowania o swoim życiu*, [w:] Poradnik zdrowie, <https://www.poradnikzdrowie.pl/ciaza-i-dziecko/przebieg-ciazy/samotne-macierzynstwo-aa-uP6X-hmYV-QhwD.html>, [dostęp: 28 sierpnia 2019].
8. Kroc K., (2020), *Rodzicielstwo w pojedynkę*, [w:] Parenting.pl, <https://parenting.pl/rodzicielstwo-w-pojedynke>, [dostęp: 28 sierpnia 2019].
9. Kuliberda A., (2013), *Dziecko wychowane bez ojca. Czy SAMOTNE ACIERZYŃSTWO ma jakieś zalety?*, [w:] Mamo to ja, <https://www.mjakmama24.pl/mama/psychologia/dziecko-wychowane-bez-ojca-czy-samotne-macierzynstwo-ma-jakies-zalety-aa-QWZr-axWb-juFH.html>, [dostęp: 28 sierpnia 2019].
10. Lalak D., Pilch T., (1999), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
11. Marek-Zborowska B., (2016), *Kobiety sukcesu i ich kariery w województwie podkarpackim*, Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
12. Marek-Zborowska B., (2018), *Problemy samotnych matek*, [w:] E. Grudziewska, M. Mikołajczyk, *Wybrane problemy społeczne. Teraźniejszość – Przyszłość*, Warszawa, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
13. Potoczna M., Warzywoda-Kruszyńska W., (2009), *Kobiety z łódzkich enklaw biedy. Bieda w cyklu życia i międzypokoleniowym przekazie*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
14. Przybysz-Zaremba M., (2013), *Narracje o codzienności konstruowane przez samotne matki aktywne edukacyjnie-zawodowo*, [w:] I. M. Kijowska, M. Przybysz-Zaremba, *Rodzina. Przeobrażenia, problemy, pomoc*, Elbląg, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu.
15. Przybysz-Zaremba M., (2016), *Konstruowanie codzienności życia samotnych matek na podstawie wywiadów przeprowadzonych z kobietami „uwikłanymi” w rolę*, [w:] M. Szyszka, *Dylematy życia rodzinnego. Diagnoza i wsparcie*, Lublin, Wydawnictwo KUL.
16. Raćław M., Tarkowska M., (2013), *Samotne rodzicielstwo. Między diagnozą a działaniem*, Warszawa, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.
17. Siudem, A., Siudem I., (2008), *Profil psychologiczny osób samotnie wychowujących dzieci*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
18. Sępniewska K., (2016), *„Nie poluję na męża!” – samotne mamy obalają mity na swój temat*, [w:] Mamo to ja, <https://mamotoja.pl/mity-i-stereotypy-na-temat-samotnych-matek,samotna-mama-artykul,19325,r1p1.html>, [dostęp: 28 sierpnia 2019].
19. Szymanowska A., (2000), *Dziecko w rodzinie niepełnej*, [w:] E. Milewski, A. Szymanowska, *Rodzice i dzieci – psychologiczny obraz sytuacji problemowych*,

- Warszawa, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
20. Tyszkowa M., (1991), *Związek między rodziną a rozwojem psychicznym człowieka: poszukiwanie paradygmatu teoretycznego*, „Roczniki Socjologii Rodziny”, nr 3.
  21. Wagner W., Holtz P., Kashima Y., (2012), *Dynamika społeczna psychologicznego esencjalizmu: tożsamość społeczna a stereotypizacja*, [w:] M. Drogosz, M. Bilewicz, M. Kofta, *Poza stereotypy. Dehumanizacja i esencjalizm w postrzeganiu grup społecznych*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
  22. Wałęcka-Matyja K., (2014), *O samotnym macierzyństwie i odpowiedzialności z perspektywy psychologicznej*, „Kwartalnik Naukowy”, R. 20, nr 4.
  23. Wolska-Długosz M., (2016), *Samotne rodzicielstwo – blaski i cienie. Próba syntezy*, „Scientific Bulletin of Chełm-Section of Pedagogy”, nr 2.